

Vrije
Universiteit
Brussel

Jeugdcriminaliteit- en geweld: Bevindingen van een Europees onderzoek inzake perspectieven voor preventie.

Beleidsaanbevelingen

Prof. dr. Jenneke Christiaens
en Ann Evenepoel

YouPrev

Vrije
Universiteit
Brussel

Co-financed by the European Commission within the Daphne III programme by DG Justice, Freedom and Security and coordinated by German Police University (DHPol).

This project has been funded with support from the European Commission. This publication reflects the views only of the authors; the European Commission cannot be held responsible for either its content or for any use which might be made of the information contained therein.

Jeugdcriminaliteit- en geweld: Bevindingen uit een Europees onderzoek inzake perspectieven voor preventie.

Beleidsaanbevelingen

Prof. dr. Jenneke Christiaens en Ann Evenepoel

YouPrev

Inhoudsopgave

1	Algemeen.....	3
1.1	Introductie.....	3
1.2	Beknopt overzicht van het onderzoek.....	4
2	Aanbevelingen.....	5
2.1	Het versterken van inter-agency samenwerking	5
2.2	De cruciale rol van het onderwijs.....	6
2.3	Luisteren naar jongeren: de beste preventiestrategie.....	7
2.4	Het bestrijden van ‘onwelzijn’:.....	7
2.5	Anticipatie op maatschappelijke ontwikkelingen	9
2.6	Softdruggebruik bij jongeren.....	11
2.7	Verder onderzoek naar het jeugdpreventiedomein.....	11
3	Referenties.....	12

1 Algemeen

1.1 Introductie

Zowel nationaal als internationaal bestaat het (jeugd)preventiedomein uit een brede waaier van actoren, instellingen, organisaties, elk met hun eigen perspectief, methode en wijze van aanpak. Initiatieven gericht op het delen van deze kennis zijn nog schaars, zeker als het gaat over de uitwisseling van informatie tussen verschillende landen. Met dit voor ogen werd het Europees onderzoeksproject YouPrev opgestart. Gefinancierd door het Daphne III programma van de Europese Commissie (“Prevent and combat violence against children, young people and women and to protect victims and groups at risk”)¹ hebben partners uit België, Duitsland, Hongarije, Portugal, Slovenië en Spanje van januari 2011 tot december 2012 een multinationalaal vergelijkend onderzoek uitgevoerd omtrent ‘best practices’ in de preventie van jeugdcriminaliteit. De focus lag op het inventariseren, het synthetiseren en het verbeteren van kennis omtrent het voorkomen en aanpakken van jeugdcriminaliteit, -geweld -en deviantie en om de verworven inzichten vervolgens te verspreiden bij relevante actoren, instellingen en beleidsmakers.

In het algemeen wordt het Belgische preventielandschap vaak gekenmerkt als zeer chaotisch en ongestructureerd (Melis & Goris, 1996; Intersectorale werkgroep algemene preventie, 2001). Voorgaand onderzoek toonde aan dat het gebrek aan een coherente beleidsvisie één van de belangrijkste tekortkomingen zijn in het veld van de welzijns- en gezondheidspreventie van kinderen en jongeren in België (Vettenburg e.a., 2003). Echter, niet alleen op structureel niveau zijn er belangrijke leemtes vast te stellen. Ons onderzoek leverde meerdere werkpunten op voor het domein van de preventie van jeugdcriminaliteit. Dit rapport focust op uitdagingen en concrete aanbevelingen voor het beleid. Zoals uit het onderstaande zal blijken, gaat het hierbij niet uitsluitend om het “enge” jeugdcriminaliteitspreventiebeleid. Het voorkomen en aanpakken van probleemgedrag met jongeren is immers een verantwoordelijkheid van vele actoren in onze samenleving waarbij tal van beleidsdomeinen kunnen én dienen geïmpliceerd te worden.

¹ Voor meer informatie: http://ec.europa.eu/justice/funding/daphne3/funding_daphne3_en.htm

1.2 Beknopt overzicht van het onderzoek

De twee jaar durende studie werd opgedeeld in verschillende ‘workstreams’ waarin telkens verschillende kwalitatieve en/of kwantitatieve onderzoekstechnieken gebruikt werden. Een eerste fase bestond uit het inventariseren van bestaande nationale strategieën en praktijken van preventie. Via de institutionele experts en enquêtes werden relevante actoren uit het veld bevroegd. Kort samengevat bestond de tweede workstream uit het werpen van een blik op de toekomst. Doormiddel van de Delphi-methode werden experts uit het jeugdpreventiedomein via vragenlijsten en interviews bevroegd omtrent hun visie over toekomstige ontwikkelingen in het domein van jeugddelinquentie en de mogelijke implicaties voor de aanpak en preventie ervan.

De derde fase omvatte de lokale studie. Hierbij werd getracht om in drie regio’s (Brussel, Hasselt en Dinant) de preventie van jeugdcriminaliteit als een lokaal fenomeen te bestuderen. Er werden in de geselecteerde regio’s schoolenquêtes² afgenomen bij 14 tot 17 jarigen uit het secundair onderwijs. In het tweede luik van deze lokale studie werden zowel actoren uit het preventiedomein als leerlingen geïnterviewd omtrent hun ervaring met en perceptie van heersende problemen met jongeren in de buurt, hoe deze preventief worden aangepakt en wat er kan verbeterd worden in de toekomst. In een laatste fase werden de reeds verzamelde onderzoeksresultaten in twee workshops (een Frans- en Nederlandstalige) voorgelegd aan actoren uit het politie en sociale werkveld. De idee achter de workshops was het stimuleren van reflectie en discussie omtrent de preventie van jeugddelinquentie. Dit debat diende als bron voor verdere aanbevelingen van goede praktijken in de preventie van jeugdcriminaliteit maar ook voor het construeren van handleidingen voor de opleiding van politie en sociale werkers.

² Deze enquête is gebaseerd op de ISRD 3 maar werd aangepast conform het onderwerp. Er werd een gedeelte over visies en ervaringen met preventie bijgevoegd.

2 Aanbevelingen

2.1 Het versterken van inter-agency samenwerking

Het creëren van overlegfora

In de institutionele experten enquête en de Delphi bevraging, werden experten gevraagd naar de situatie van de financiering en samenwerking in het preventiedomein in België. Een overgrote meerderheid beweerde dat, hoewel ze inter-agency samenwerking en een multi-professionele aanpak zeer belangrijk achten, dit niet voldoende ontwikkeld is in België. Verder stelden zij dat er een significant tekort heerst aan financiering van het preventieveld en te weinig middelen beschikbaar zijn voor de evaluatie van projecten. Het versnipperde beleid en de aanwezigheid van verschillende subsidiërende overheden vormen niet alleen een bedreiging voor een rechtlijnige en duidelijke visie over preventie, maar bemoeilijken logischerwijze de samenwerking met alle betrokken partners.

- Aanbeveling: Het is belangrijk om in de toekomst meer aandacht te besteden aan het creëren van overlegnetwerken waarbij partners uit verschillende deeldomeinen of sectoren expertise, kennis en informatie kunnen uitwisselen en bediscussiëren.

Nood aan relevante en kwaliteitsvolle informatie

Uit de institutionele enquête bleek dat kwaliteitsvolle professionele informatiebronnen eerder schaars zijn. Naast enkele websites en tijdschriften gaven vele respondenten aan dat zij voornamelijk de media, de krant en het internet raadpleegden als relevante informatiebron. Bovendien bleek dat sommige actoren geregistreerde politieke criminaliteitscijfers gebruiken. Er dient opgemerkt te worden dat deze cijfers geen rekening houden met aangiftebereidheid van slachtoffers (dark number) of de selectiviteit en het verbaliseringsbeleid van de politie.

- Aanbeveling: Bij het creëren van overlegfora kan er eveneens geanticipeerd worden op dit gebrek aan informatie. Er kan een centraal informatieplatform opgericht worden dat, in de vorm van een databank, professioneel relevante en kwaliteitsvolle informatie verzamelt en verspreidt.

2.2 De cruciale rol van het onderwijs

Herstructurering van het onderwijssysteem

Uit de verschillende bevestigingen van professionals in het domein bleek dat onderwijs gepercipieerd wordt als een sleutelfactor in de preventie van jeugdcriminaliteit. Een overgrote meerderheid van de respondenten pleiten voor meer investering, ondersteuning en herstructurering van de sector. Er werd meermaals gesteld dat het watervalstelsel, kenmerkend voor het Belgisch onderwijs, leidt tot de sociale uitsluiting van jongeren.

- **Aanbeveling:** In de toekomst kan men trachten het onderwijssysteem in België aan te passen zodat dit kan evolueren naar een horizontale structuur. De verschillende onderwijsvormen ASO, BSO en TSO zouden dan niet langer meer onder elkaar worden geplaatst.

De opleiding van leerkrachten

Uitdagingen voor het onderwijs schuilen echter niet enkel in de herstructurering ervan. Verschillende deelnemers uit onze workshops wezen op de signaalfunctie van de school. Deze dient door te verwijzen naar de gepaste sociale diensten en actoren bij vermoedens van problemen. Er moet echter in het achterhoofd gehouden worden dat dit een gevaar kan inhouden voor het over-problematiseren- en stigmatiseren van leerlingen. Verder werd er gesteld dat leerkrachten te weinig kennis hebben over de leefwereld van jongeren.

- **Aanbeveling:** Binnen de opleiding van leerkrachten is er meer aandacht nodig voor het trainen van sociale vaardigheden, zoals het communiceren met jongeren maar ook met ouders, voornamelijk in probleemsituaties. Bovendien moeten leerkrachten via permanente vormingen meer gesensibiliseerd en geïnformeerd worden omtrent nieuwe evoluties en fenomenen gerelateerd aan jongeren. Het gaat hierbij niet enkel om criminaliteitsfenomenen, maar ook om kennis over en inzicht in de leefwereld van jongeren. Verder werd het creëren van kleinere klassen eveneens gezien als cruciaal. Tenslotte werd in beide workshops aangekaart dat binnen de school meer ruimte moet voorzien worden voor discussie over actuele thema's, gebeurtenissen en fenomenen. Jongeren moeten gestimuleerd worden om te reflecteren over verschillende le-

vensdomeinen, waarbij er waarden en normen worden aangeleerd, zonder echter te vervallen in het geven van moraallessen.

2.3 Luisteren naar jongeren: de beste preventiestrategie

Emancipatie, participatie en betrokkenheid

Uit de schoolenquête resulteerde dat ‘luisteren naar hun problemen en zorgen’ door de leerlingen als voornaamste preventiestrategie werd aangeduid. Dit werd ook bevestigd door verschillende deelnemers van de Delphi ronde. Desalniettemin dient men uiteraard verder te gaan dan enkel ‘te luisteren’. Doorheen de verschillende bevragingen van actoren in het onderzoek werd de participatie en emancipatie van jongeren als cruciaal gepropagandeerd in de preventie van jeugdcriminaliteit.

- Aanbeveling: Als voorwerp van deze activiteiten en projecten, dienen jongeren meer betrokken te worden. Meer aandacht dient uit te gaan naar hun visie over preventieprojecten -en initiatieven. Hoe wordt dit door jongeren ervaren en wat zien zij als goede praktijken?

2.4 Het bestrijden van ‘onwelzijn’:

Het belang van een degelijk sociaal beleid

In de Delphi studie werden experts gevraagd naar te verwachte toekomstige evoluties in de Belgische maatschappij, die relevant kunnen zijn voor de ontwikkeling van jeugdcriminaliteit. Zij stelden dat de huidige economische crisis zal bijdragen tot meer sociale ongelijkheid, gebrek aan tolerantie, meer werkloosheid bij de meest kwetsbare, laaggeschoolde jongeren en zeer belangrijk, meer repressieve antwoorden ten koste van investering in het welzijnsbeleid. Uit de interviews met zowel professionele actoren als leerlingen resulteerde evenzeer het belang dat gehecht wordt aan structurele factoren. Zij gaven aan dat het wonen in kwetsbare buurten, armoede en andere precaire sociaaleconomische aspecten een belangrijke invloed kunnen hebben op (jeugd) criminaliteit.

- Aanbeveling: Desondanks – of beter gezegd dankzij – de economische crisis moet er worden blijven geïnvesteerd in een degelijk sociaal beleid, dat uitslui-

ting tegengaat en kansen verruimd voor jongeren in het algemeen en de meest kwetsbaren in het bijzonder. Een sociaal beleid dat het welzijn van kinderen, jongeren en families stimuleert, gaat onherroepelijk samen met een algemeen (primair) preventiebeleid.

Intermezzo: Welzijn versus Veiligheid

Het onderzoek heeft aangetoond dat het preventiebeleid in België veelal gerichte (secundaire) preventiestrategieën impliceert, zo bleek een stedelijke context van belang. Hierbij gaat het dan om activiteiten en projecten gericht op 'risicogroepen'. Het zou vooral gaan om spijbelaars, alcohol- en druggebruikers en jonge 'boefjes'. Desalniettemin bleek dat de jongeren uit onze schoolenquête weinig delicten plegen, geen problematisch alcohol- en druggebruik vertonen en zelden ervaring hebben met preventieprojecten. Deze vaststelling kan betekenen dat de jongeren uit onze steekproef niet de 'klassieke' doelgroep vormen in ons land. Aan de andere kant zou dit evengoed kunnen impliceren dat juist die strategieën, activiteiten of initiatieven die niet ervaren worden als zijnde gericht op het voorkomen van criminaliteit, net de 'beste' initiatieven zijn. Algemene preventie moet in de toekomst een meer prominente plaats innemen in het domein. Er is nood aan investering in strategieën gericht op het algemeen welzijn en de gezondheid van jongeren en hun families, met als uitdaging dergelijk beleid los te koppelen van het veiligheids-denken.

De gemiste doelgroepen

Tijdens één van de workshops werd aangehaald dat er in België twee doelgroepen zijn die nog steeds niet worden bereikt. Het gaat hier om mensen in armoede uit kwetsbare buurten en de allochtone bevolkingsgroepen.

- **Aanbeveling:** Meer onderzoek moet uitgevoerd worden naar hoe deze mensen kunnen betrokken worden. Wat is hun visie over bepaalde interventies of wat wordt er verwacht? Welke activiteiten worden als zinvol ervaren?

2.5 Anticipatie op maatschappelijke ontwikkelingen

Groeiende conflicten en de strijd tegen onverdraagzaamheid

Hierboven werd reeds aangehaald dat volgens onze respondenten, verschillende sociale evoluties in onze maatschappij belangrijke gevolgen kunnen hebben voor het domein van jeugdcriminaliteit. Zo wordt er verwacht dat conflicten in onze samenleving zullen stijgen, niet alleen intergenerationeel maar ook intercultureel. Belangrijke oorzaken werden gezocht in de toenemende intolerantie en onverdraagzaamheid. Zeer vaak werd er in deze context verwezen naar overlast en de aanpak ervan via de omstreden GAS boetes. Men denkt dat probleemgedrag –en criminaliteit bij jongeren zal stijgen door de steeds strengere reactie hierop. Verschillende respondenten gaven aan dat typisch jeugdgedrag (zoals rondhangen in de publieke ruimte) meer en meer gesanctioneerd wordt, wat leidt tot veel frustratie bij jongeren. Daarenboven omvatten de administratieve sancties eerder een symptomatische aanpak van het probleem waarbij de oorzaken genegeerd worden. Jongeren hebben nood aan een eigen plek, een ontmoetingsruimte. Vaak speelt verveling ook een belangrijke rol. Doorheen het onderzoek werd het belang van meer vrijetijdsactiviteiten en ruimte voor jongeren onderstreept. In de interviews gaven veel leerlingen aan dat er te weinig aanbod is of dat ze onvoldoende informatie ontvangen over georganiseerde activiteiten en initiatieven in de buurt.

- **Aanbeveling:** Hoewel er momenteel al een ruim jeugd aanbod beschikbaar is in België, lijkt een belangrijk werkpunt dit aanbod transparanter en dus toegankelijker te maken. Tenslotte moet er in de toekomst meer gewerkt worden rond het versterken van verdraagzaamheid en tolerantie. Ook jongeren hebben evenzeer als volwassenen recht op een ‘stukje publieke ruimte’. Meer initiatieven dienen zich te richten op activiteiten waarbij wederzijds respect en begrip gestimuleerd worden, niet alleen tussen generaties maar ook tussen verschillende culturen, gemeenschappen en nationaliteiten.

Het aanpakken van racisme en discriminatie

Uit ons onderzoek bleek dat veel jongeren te maken krijgen met racistisch en discriminerend gedrag. Dit werd voornamelijk aangehaald in relatie met de politiek,

maar ook tussen jongeren onderling en dit zowel ten aanzien van andere nationaliteiten als ten aanzien van autochtone of Vlaamse jongeren.

- Aanbeveling: Er moet meer aandacht geschonken worden aan verdraagzaamheid en respect voor elkaar. Onbekend is vaak onbemind, dus preventieprojecten dienen vaker in te spelen op het begrip, voeling en kennis van, maar ook voor, jongeren. Bovendien speelt de opleiding van sociale actoren, maar voornamelijk ook van de politie, hier te weinig op in.³

De impact van het internet en andere multimedia

Het bevragen van verwachte relevante evoluties in de maatschappij via de Delphi methode toonde ook aan dat men vermoedt dat cybercriminaliteit zal toenemen in de toekomst. Experts drukten voornamelijk hun bezorgdheid uit over het verdoken karakter van dit fenomeen. Cyberpesten bijvoorbeeld kan verder gezet worden na de schooluren via sociale netwerksites (of sms). Het stellen van dit gedrag is zeer toegankelijk en moeilijk te controleren of te onderscheppen. Daarenboven verlaagt het gebruik van het internet de drempel tot bepaald gedrag, wat een vals gevoel van veiligheid en macht kan creëren. Ten slotte bleek uit de schoolenquête dat een talrijk aantal jongeren zeer regelmatig download van het internet en dat ze vaak niet beseffen dat dit grotendeels illegaal is.

- Aanbeveling: Ten eerste dient het belang van sensibiliserings- en informatieacties onderstreept te worden. Jongeren moeten bewust worden gemaakt van mogelijke gevolgen verbonden aan het gebruik van internet (bijvoorbeeld over het plaatsen van bepaalde informatie op het web). Mediavorming includeren in het onderwijspakket kan een belangrijke bijdrage leveren, maar ook buiten de school is er meer aandacht nodig voor het internetgebruik. Niet alleen jongeren dienen geïnformeerd te worden maar ook ouders en politiemensen, sociale werkers, en leerkrachten. Via permanente vorming dient hun kennis te worden versterkt zodat cybercriminaliteit sneller en eenvoudiger onderschept kan worden. Verder kan er vanuit de nationale maar ook internationale overheden

³ Meer details zijn te vinden in het vormingsmateriaal voor sociale werkers via: http://www.youprev.eu/pdf/YouPrev_CE_Materials_SocialWork_BE_NL.pdf en voor politie via: http://www.youprev.eu/pdf/YouPrev_CE_Materials_Police_BE_NL.pdf

richtlijnen of protocollen worden opgesteld om de privacy in dit kader beter te beschermen.

2.6 Softdruggebruik bij jongeren

Het aanlokkelijke van verboden terrein

Tijdens de interviews met de leerlingen kwam verschillende keren naar voor dat jongeren graag dingen doen die verboden zijn. Dit werd voornamelijk in de context van softdrugs aangehaald, waarbij een jongere zelf aanraade om softdruggebruik te legaliseren. Aan de andere kant bleek dat het zeer eenvoudig is om dit te verkrijgen en dat het vaak gebruikt wordt in het openbaar. Experts gaven aan dat het zogenaamde ‘gedoogbeleid’ ertoe bijdraagt dat jongeren vaak niet beseffen dat soft drugs nog steeds verboden zijn in België.

- **Aanbeveling:** Daarom dienen informatie- en sensibiliseringsinitiatieven de kennis van jongeren omtrent relevante wetgeving uit te breiden. Echter, de gebrachte boodschap moet niet meteen een strenge focus op het verboden karakter van druggebruik inhouden. Aangezien verboden dingen vaak aanlokkelijk zijn, lijkt het aangewezen om de focus te leggen op het bespreekbaar maken van alcohol- en druggebruik (of andere middelen). Er kan meer gewerkt worden rond verantwoord gebruik met een nadruk op de effectieve gevolgen.

2.7 Verder onderzoek naar het jeugdpreventiedomein

Visies en ervaringen van de hoofdrolspelers

In het bovenstaande werden reeds verschillende aanbevelingen geformuleerd omtrent ‘best practices’ van preventie. Een kant-en-klare handleiding of gedetailleerde lijst met programma’s, die effectieve interventies en ‘what works’ praktijken bevatten, hebben we niet aangereikt. Een belangrijke vraag dringt zich immers op: waarvoor staat ‘best’ in ‘best practices’?

Projecten moeten vaak vooraf hun expliciet doel bekend maken en de bereikte resultaten achteraf bewijzen om hun voortbestaan niet te riskeren door stopgezette subsidies. Hoe kunnen preventieprojecten geëvalueerd worden? Wanneer is er bewezen dat een bepaalde activiteit ook effectief zijn vooropgestelde resultaat be-

reikt heeft? Het gaat hier immers niet over het meten van gecontroleerde interventies tijdens een experiment in een labo. Deze praktijken bevinden zich dus buiten het labo, waardoor een volledige controle op alle beïnvloedende factoren of variabelen onmogelijk is. Wanneer kan men stellen dat bijvoorbeeld een verandering in het gedrag van een jongere effectief het gevolg is van de interventie? Het antwoord is eenvoudig, dit kan men niet.

- Aanbeveling: Wat wel kan is onderzoeken hoe betrokkenen deze interventies ervaren en beleven, wat ze voor hen betekenen en hoe zij het effect van deze interventies inschatten. Vanuit een heel ander epistemologisch perspectief kan deze wetenschappelijke démarche een antwoord bieden op “best practices”.⁴

3 Referenties

Intersectorale werkgroep algemene preventie. (2001). *Organisatie van de algemene preventie: werkdocument*. Brussel: Administratie Gezin en Maatschappelijk Welzijn, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.

Melis, B., & Goris, P. (1996). *Algemene preventie in Vlaanderen: op zoek naar orde in de chaos*. Leuven: K.U.Leuven Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie.

Vettenburg, N., Burssens, D., Goris, P., Melis, B., Van Gils, J., Verdonck, D., & Walgrave, L. (2003). *Preventie gespiegeld: visie en instrumenten voor wenselijke preventie*. Heverlee: LannooCampus.

⁴ Voor een gedetailleerde uiteenzetting kan het nationaal rapport geraadpleegd worden: http://www.youprev.eu/pdf/YouPrev_NationalReport_BE.pdf

Afdruk

Uitgever:

Vrije Universiteit Brussel
Faculteit Recht en Criminologie
Vakgroep Criminologie
Pleinlaan 2, 1050 Brussel

Contact persoon:

Prof. Dr. Jenneke Christiaens
Jenneke.Christiaens@vub.ac.be

Ontwerp en Productie: Hubertus Wittmers, Medicom Marketing GmbH, Duitsland

Jeugdcriminaliteit- en geweld:

Bevindingen van een Europees onderzoek inzake perspectieven voor preventie. (YouPrev)

Een samenwerking van

